

Vékony Gábor (történész, ELTE): A dák-római-román kontinuitás

1995. október 19.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27434>

Hangfájl: 166_167.mp3

Átirat

[00:00:06](#)

Beszélő 1: Szeretettel köszöntjük a kollégiumunkban Vékony Gábor őstörténészt, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanárát, aki elfogadta a meghívásunkat, és a dák-római-román kontinuitás elméletéről, történetéről, illetve a románság eredetéről, eredetével kapcsolatos vitákról tart nekünk ma előadást. Vékony Gábor nevével azt hiszem, a történész hallgatók már találkozhattak, akár régészeti, akár középkori magyar történeti kurzusokon.

[00:00:37](#)

Hiszen a Kárpát-medence őstörténetének egyik szakavatott kutatóját tisztelhetjük személyében, ugyanakkor nemcsak szerintem történészi, tehát az egyetemen találkozhatunk Vékony Gábor nevével, hanem középiskolai tanárok is, majd kell, hogy forgassátok Vékony Gábor egyes publikációit. Ami itt nekem, mint középiskolai tanárnak nagyon sokat jelentett, és úgy érzem, hogy részben itt a középiskolai tanárok számára hiánypótló munka volt.

[00:01:12](#)

Ez a *Korszerű történelem érettségizőknek, felvételizőknek* kötetű sorozatban *Az emberiség őstörténete* nagyon erős, nagyon alapos munka, de ezen kívül az erdélyi kötet vonatkozó része, vagy a dák-római-román kontinuitásról írt munkája is Vékony Gábornak hogy, azt hiszem, hogyha nem is foglalkozunk részletesen, mondjuk a Kárpát-medence őstörténetével, akkor is publikált [...] előkerülnek. Úgyhogy most arra szeretném felkérni a Tanár urat, hogy tartsa meg az előadását.

[00:01:46](#)

Vékony Gábor: Köszönöm. Én inkább röviden beszélnék és inkább kérdésekre. Nyilván vannak ismereteik, tehát nem teljesen ismeretanyag nélkül látnak ehhez a kérdéshez. Tehát inkább kérdésekre válaszolnék utána, mert akkor jobban részletekbe lehet menni. Azért is javasolnám ezt, mert az egész kérdéskört áttekinteni gyakorlatilag lehetetlen.

[00:02:30](#)

Gyakorlatilag lehetetlen, hiszen hát a középkor végétől kezdődő tudományos vitáról, vitákról van szó egyrészt, másrészt pedig egy mai nép eredetkérdéséről, amelynek olyan részletei

vannak, amiket istenigazában meg sem ismerhetünk. És hát olyan részletek is természetesen, amiről nem is tudunk. Na most egy valamit el szeretnék mondani rögtön a bevezetőben. Az általunk ismert történelemnek különböző szakaszai vannak. Ezt természetesen tudják, és ezek a szakaszok, ezek különböző forrásokon keresztül közelíthetők meg.

[00:03:28](#)

Azt is tudják, hogy minél inkább megyünk időben visszafelé, annál kisebb ezeknek a forrásoknak a száma, annál csekélyebb a forrásanyagunk. Tehát óhatatlanul azzal kell szembenéznünk, hogy az adatolatlan területeket, vagy akár az adatolatlan történeti időszakokat hipotézisekkel töltjük ki.

[00:03:56](#)

Ezek a hipotézisek természetesen csak a meglévő ismeretanyag függvényei lehetnek. Tehát ha nekem, az én ismeretanyagom bővül időről időre, márpedig hál' istennek vannak olyan korszakok, amikor ez bővül, akkor nyilvánvaló, hogy a fölállított hipotézisek is megváltoznak. A fölállított hipotézisek is megváltoznak, az is nyilvánvaló, hogy egy-egy szakember ismeretanyaga, szemléletmódja nem ugyanaz, mint a másik szakemberé. Tehát itt a hipotéziseknél eltérések vannak, lesznek, és vannak olyan korszakok is, amikor nagyon-nagy időszakokat hipotézisekkel sem tudunk kitölteni. Ennyit úgy általánosságban.

[00:04:52](#)

Ennek egyébként megvan a szakmai, emberi következménye is. Ha történelmet tanulnak, akkor tapasztalhatják, hogy minél messzebb megyünk vissza időben, illetőleg minél kevesebb a közvetlen forrásanyag, a felhasználható forrásanyag, annál nagyobb viták folynak az illető területen. Mi több, időnként ezzel együtt – ez persze emberi tényezőtől is függ – ezzel együtt szakemberek közötti ellentétek is ennek megfelelően szoktak alakulni.

[00:05:34](#)

No persze ez vonatkozhat egészen a legújabb időkre is természetesen. Kérem szépen, dákoromán, dák-római-román kontinuitás kérdés. Ugye itt három pont van, amiről nagyon röviden szólnom kellene. Egyrészt ezt a dák, római és román jelzőt vagy összetett jelzőt külön-külön meg kellene magyaráznom. Megpróbálom röviden.

[00:06:12](#)

A dák név, az az időszámításunk kezdete előtti első században tűnik föl a forrásokban. Az első biztos adat – tudniillik korábbiak is vannak, de ezek későbbi forrásokból származnak. Az első biztos adat, amikor dákokról hallunk, vagy hát biztosnak tekintett adat, az időszámításunk kezdete előtti 74-ből származik. És ettől kezdve aztán folyamatosan ismerjük ezt a nevet, egészen a késő római korig. Mit tudunk ezekről a dákokról?

[00:07:03](#)

Azt, hogy a római birodalom akkor került kapcsolatba velük, amikor az Illyricumtól északra eső területeket, ez ugye az Adriai-tenger nyugati, Adriai-tenger partvidéke. Az Illyricumtól északra eső területeket próbálják meghódítani, illetőleg ezekkel az északi vidékekkel egy kicsit korábbi időkben is Macedónia vagy Makedónia, akkor inkább meghódítása után, és római provincia provinciává tétele után. De igazában az első század, az az időszámításunk kezdete előtti az első század az, amikor római forrásokban találkozunk a dákok nevével.

[00:07:57](#)

Görög forrásokban ennél sokkal korábban előfordul az a név, amely egyenértékese a dák névnek. Tudniillik a görög és latin használatban megfigyelhető az, hogy amikor a görög szövegben gétáról beszélnek és ennek van egy antikfordítása – ugye ilyen forrásaink vannak – akkor a latin fordításban a dák kifejezést, tehát a daci-t többesszámban, vagy a dacus-t találjuk. A gétákról első ízben az Al-Duna vidékén, tehát a Duna torkolat környékén az időszámításunk előtti 6. század végén hallunk.

[00:08:51](#)

Mégpedig akkor, amikor I. Dareiosz perzsa király a szkíták ellen vezet hadjáratot a Fekete-tengertől északra eső vidékre és itt e hadjárat a felvonulás közben gétákkal is találkozik a perzsa sereg, és találkoznak a görögök, hiszen hát a perzsa sereg egy jelentős része görögökből is állt.

[00:09:27](#)

Az, hogy a dák és a géta név, illetőleg a két nép hogyan viszonyul egymáshoz, nem tudjuk pontosan. Nem tudjuk pontosan, nem tudjuk, hogy mi az oka a latin szövegekben következetes dák név használatnak. Csak azt tudjuk, hogy a latin szövegben a régebbi görög források a géta nevét azt dáknak fordítják. De ez nem jelenti azt természetesen, hogy a két nép teljesen azonos lett. Na most a dák nép föltűnése az egy személy föltűnésével kapcsolódik össze. Egy személy föltűnésével kapcsolódik össze, ezt a személyt a források ugyanazon a néven, de ugyanannak a névnek a különböző alakjaival nevezik. Ez a Boirebista(?), Birebista(?), Burebista, és ezen kívül még számos változatai vannak.

[00:10:37](#)

Ő a dákok királya, a dákok királya, akire adataink időszámításunk kezdete előtt 60 körül-től vannak, és sajnos az adatok többsége az egészen kései forrásból származik. Tudniillik a 6. század közepe táján író Jordanes könyvéből, aki a gótokról írt egy könyvet. Aki azért tud nagyon sokat, vagy mesél el nagyon sokat a dákok történetéről, mert a gótokat azonosítja gétákkal. És ezt a két népet ugyanannak a népnek tartja. Tehát ő tartotta fenn a legtöbb olyan adatot számunkra, amely a dákok történetére vonatkozik.

[00:11:39](#)

No most Burebistáról – magyarul általában ezt a nevet szokták emlegetni – azt tudjuk, hogy több hadjáratot vezetett 61 és 59 közötti időben. Tehát egy rendkívül rövid idő alatt, és ezeknek a hadjáratoknak a következtében egy meglehetősen nagy terület került a fönnhatósága alá. Meglehetősen nagy terület került a fönnhatósága alá, meg kell mondjam, hogy ennek a területnek a kiterjedéséről nincsenek pontos adataink. Azt tudjuk, hogy a Fekete-tenger partvidékein fekvő görög gyarmatvárosok, azok Burebista uralma alá tartoztak. Azt is tudjuk, hogy a Kárpátoktól keletre, valahol a Szeret folyó, a Dnyeszter folyó, és talán még annál is keletebbre élő basztarnák népe. Ezek az időszámításunk kezdete előtti 3. század végétől szerepelnek ezen a területen.

[00:12:50](#)

Basztarnák népe Burebista szövetségesei volt, vagy pedig Burebista fennhatósága alá tartozott. Azt is tudjuk, hogy hadjáratot vezetett, háborúzott azokkal a boiokkal(?), akik a keltaság legkeletibb képviselői voltak. Pontosabban a hatalmi területük részben a mai Dunántúltra, részben pedig a Dunától keletre fekvő területekre is kiterjedt. Azt is tudjuk, hogy több hadjáratot vezetett egészen a mai Görögország északi vidékein. Tehát a Balkán-félsziget középső része is a fennhatósága alá tartozott. Tehát ez lenne a Burebista vagy Boirebisztasz féle dák birodalom kiterjedése.

[00:13:50](#)

Na most itt persze birodalomról nem igen, tehát abban az értelemben birodalomról beszélni, ahogy manapság szoktunk beszélni, nemigen lehet, hiszen hát a latin források rexnek címzik a Burebistát. És hát magát, ezt az államszervezet, ezt regnumnak, amit mi ma hagyományosan királyságnak szoktunk fordítani. És hát természetesen Burebista ebben az esetben király, de hát ez az akkori körülmények között természetesen birodalmi kiterjedés és természetesen birodalmi hatalmi rendszer volt.

[00:14:35](#)

Ez a hatalmi koncentráció itt az Al-Duna vidéken, illetve a Kárpát-medence keleti területein és az ahhoz csatlakozó Fekete-tenger partvidéki területeken természetesen kiváltotta a rómaiak figyelmét is. Ennek a következménye az, hogy Gaius Julius Caesar 59-ben mandátumot kap Illyricum-ra, tehát az akkor római fennhatóság alatt álló balkáni területekre. Ami egy későbbi, majd vezetendő hadjárat előzménye, és azt is tudjuk, hogy Caesar közvetlenül a halála előtt hadjáratot tervez a dákok ellen.

[00:15:24](#)

Ez természetesen nem történik meg, de a Caesar-i hagyaték következtében, Augustustól kezdődően, Augustus császárságától kezdődően folyamatosan szerepel a római propagandában a dákok ellen vezetendő hadjárat. Amire aztán jóval későbbi időben kerül sor. Az

időszámításunk kezdete utáni 80-as években, amikor Domitianus vezet háborút a dákok ellen, egyébként egy dák betörést követően, tehát már a római birodalom területére való betörést követően.

[00:16:18](#)

Aminek következtében a dák királyság a római birodalomnak alávetett királysággá lesz. Hogy későbbi kifejezést használjak, tulajdonképpen a római birodalom vazallusává lesznek, vagy, hogy akkori kifejezést használjak, kliensi viszony alakul ki a dákok esetében. Aztán Domitianus háborúit a 2. század kezdetén Trajan császár folytatja, aki két hadjáratban is 106-al bezáróan teljesen leveri az akkor Decebal uralma alá tartozó dákokat, és az egykori Dacia egy bizonyos területén, tehát nem az egész egykori dák királyság területén, létrehoz egy római tartományt, amelyet Dacia Provincia-ként ismerünk. Röviden ez az, amit a dákok történetéről 1-2 szóban el lehet mondani.

[00:17:51](#)

Na most a római provincia – ugye ez lenne a címben a római kifejezés – a római provincia a szervezés meg egyebek, a 106-os végleges dák vereség után, nagyjából a 110-es évek végéig húzódik el. A 110-es évek végére kiépül az útszisztem, ami a rómaiaknál rendkívül lényeges. Sőt, hát igen korán már az egységes provincia beosztás is megszűnik. Tehát különböző – úgy, ahogy Pannóniában – különböző inferior, superior, különböző részeket hoznak létre. Itt is létrejön a hármas tagozódása az egységes római provinciának. Ugyanakkor azonban azt tapasztaljuk, hogy Traianus utódja, Hadrianus császár, akinek egyébként pannóniai szerepe is van, hiszen itt volt helytartó korábban Pannóniában. Hadrianus császár azon gondolkodik, hogy feladja ezt a traianusi hódítást.

[00:19:15](#)

És mint egy 4. századi római történetíró írja, erre csak azért nem kerül sor, mert Hadrianus nem akarta, hogy a római polgárok tömegei essenek a barbárok kezére. Nem akarta, hogy a római polgárok tömegei essenek a barbárok kezére, ez egy meglehetősen különös szituáció. Itt még a 120-as évek, tehát a 110-es évek, 120 körüli időszakról van szó. Közvetlenül a provincia hódítása után, szokatlanul nagy a római polgárok száma a provincia területén.

[00:20:03](#)

Ez nem jellemző. Tehát azokon a területeken, ahol a rómaiak birodalmi tartományt hoznak létre, azokon nem jellemző az, hogy rögtön a tartomány megalapítása után, magasra szökik a római polgárok, tehát a polgárjoggal rendelkező rómaiaknak a száma. Ennek nyilvánvalóan van valami sajátos oka, de ez már egy másik kérdéskörhöz tartozik.

[00:20:38](#)

Erre visszatérnék később. Tehát ez az egyetlen ok. Traianus ázsiai hódításait, azokat Hadrianus feladja. Tulajdonképpen végül is Dacia római tartomány sorsa is ez, mert hiszen azok közé a római provinciák közé tartozik, amely igen korán kikerül a római uralom alól. Tulajdonképpen a 230-as éveket követően.

[00:21:17](#)

238-tól kezdődően már olyan háborús állapotok vannak ezen a területen, hogy a birodalom tényezői számára világossá válik, hogy nem lehet fenntartani. 272-ben Aurelianus császár még megkísérli megerősíteni a részben lerombolt erődöket. 263-ban feladják és a lakosságot és a haderőt a Dunától délre telepítik át. Aurelianus a Dunától délre létrehoz egy új Dácia provinciát, amit aztán már ebben az időben két részre bontanak. Egy partmenti Dáciára, Dacia Ripensis-re, ami közvetlenül a Duna mellett fekszik, és egy déli Dáciára, a Dacia Mediterraneára.

[00:22:25](#)

A római kor alatt tulajdonképpen több apróbb korszakkal számolhatunk Dácia történetében. Ugye a terület – hát most jó lett volna egy térkép... A római provincia területe az nagyjából a Morava(?) folyó torkolatától indul el a Duna mellől és fölhúzódik, egészen a Bihari hegység vidékén, a Szamos vidékére. Ott Mojgrád – ez a helynév nyilván nem mond sokat – az egy ilyen északi pontja. És magában foglalja a Szamosok vidékétől egész Erdély területét. Egy rész kivételével: ez az egy rész a Háromszéki-medence. Tehát Erdélynek a délkeleti csücske kimarad a római provinciából. Ugyanakkor a római provinciához tartozik a Duna, a Kárpátok, és az Olt között fekvő térség is, illetve egy bizonyos időszakban az Olt menti határ az keletebbre kerül, tehát az Olt-tól keletebbre kerül, de ez egy viszonylag rövid ideig fennálló időszak. Tehát ez a terület, ami nemcsak a Burebista féle dák királyság területének egy töredéke, hanem tulajdonképpen a Decebal féle, tehát az időszámítás kezdete utáni dák királyságnak is csak egy töredéke.

[00:24:16](#)

Azt szakítottam félbe közben, hogy nem volt egy egységes, folyamatos története a római provinciának. Tehát Daciának, mint római provinciának. Ezt a folyamatos történetet, ez az úgynevezett Markomann háborúk időszaka. Ez a 160-as évek végétől 165-től 181-ig terjedő időszak. A Markomann háborúk időszaka félbeszakította.

[00:24:52](#)

Részben elég nagy pusztítások voltak Dácia területén is. A lakosság egy része elvándorol és a Markomann háború időszakát követően új telepések kerültek Dácia provincia területére. Érdekes módon a lakosság összetétele is megváltozik ebben az időben. Ez ugye a [...] kora végül is Daciának mint római provinciának, az egyik fénykora.

[00:25:28](#)

A lakosság összetételében egy olyan jellegű változás figyelhető meg, hogy a keletiek nagyobb tömegben jelentkeznek. Tehát a 2. századi időszakot azt elsősorban (ezt azért tudjuk feliratokból, meg névanyagokból meg egyebekből), elsősorban a latinul beszélő római polgárok jelenléte jellemzi a provinciákat és a provincia lakosai között. A Markomann háború időszakát követő időkben ez a latin túlsúly megváltozik.

[00:26:15](#)

Szírek, különböző kisázsiai csoportok jelennek meg a maguk Isteneivel, a maguk sajátos kultuszaival. Valamint a görögök jóval nagyobb arányban, mint ahogy az korábban tapasztalható volt. Tehát a 2. század vége, 3. század elejére Dacia provincia népi összetételére nagyjából a latin és az együtt számolt görög és keleti elem fele-fele arányú jelenléte a jellemző.

[00:27:03](#)

Kérem szépen, a 273-as provincia feladásról forrásaink szólnak, tehát itt ezzel nincsen különösebb probléma. Azon ugyan szoktak vitatkozni, erre majd még visszatérek, hogy a provincia feladása az csak az adminisztráció, tehát a tartományi adminisztráció és a katonaság kivonását jelentette-e, vagy pedig általában a romanizált népesség elvonulását jelentette. Erre visszatérek, mert ez a folyamatosság kérdését illetően ez egy lényeges kérdés. Ennyit nagyon röviden a római jelzőről és a románokról.

[00:28:10](#)

Kérem szépen, egy 5 évvel ezelőtt azt mondtam volna még, hogy itt a szomszédságunkban, tőlünk délkeletre van a Román Szocialista Köztársaság, amely államalakulat lakosainak jelentős része egy neolatin nyelvet beszél, amely neolatin nyelvet, amit mi magyarul román nyelvnek hívunk.

[00:28:45](#)

Most már elmondhatom azt, hogy itt van délkeletre a Román Szocialista Köztársaság. A többi az úgy nagyjából rendben lenne. Románia lakosságának jelentős része – 19 millió körül szokták számolni, ez nem a hivatalos adat – az román anyanyelvű, és román anyanyelvűek nem csak a Román Köztársaság területén élnek, hanem, hogy tőlünk kezdjem, élnek Magyarországon, és ugye itt közvetlen közel.

[00:29:26](#)

Élnek Kis Jugoszlávia északkeleti részén élnek. Bulgária északnyugati részén. Ez a Timok folyó mente. Élnek igen jelentős számban a Román Köztársaságtól keletre, a Moldovai Köztársaságban. A Moldovai Köztársaságtól keletebbre is vannak kisebb román csoportok, sőt

a Moldovai Köztársaságtól északabbra is ismerünk kisebb román csoportokat. A köztudatban ez a románság.

[00:30:18](#)

Köztudatban tudom, hogy a románság, az elsősorban Romániához kötődik, de hogyha egy nagyobb ívben húzom meg, akkor ez a románság. Ez azonban a köztudat románsága, tudniillik ilyen jellegű nyelvet nem csak itt beszélnek. Tehát a román nyelv, amit a román kutatásban és a nemzetközi kutatásban is általában dákorománnak szoktak emlegetni. A Magyarországon ezt az elnevezést azt hiszem, hogy érthető okok miatt nem szokás használni.

[00:31:06](#)

Itt északi románságról szoktak beszélni. Én azért, hogy a rövidítésben a DR, tehát a dákoromán DR alapja megmaradhasson, én a dunai romát(?) javasoltam, de hát a dolog nem különösebben érdekes. Tehát ezen az északi román nyelven kívül még 4 olyan nyelvet ismerünk a Balkán félszigeten, amely ennek a román nyelvnek a közeli rokona. Ezek közül a legnagyobb csoport az Görögország északi részén, Bulgária délnyugati részén, Macedónia déli részén és Albánia jelentős területein, de ott is elsősorban a délebbi vidékeken élnek.

[00:32:06](#)

Ezek azok, akiket a régebbi magyar irodalomban kuco vlachoknak(?) neveztek. Ez a görög nevük is, tehát a görög környezet is ezt a kifejezést használja rájuk. Amiket alumnak(?) szoktunk nevezni. Ez a saját név, magyarosan alumnak(?). Ez a saját nevük. Van még néhány más nevük természetesen. Az egyetlen olyan román csoport a romániai románokon kívül, amelyeknek saját irodalma van. Költészetük jelentős, népköltészeti gyűjteményeik is. És hát saját tudományuk is, nyelvészeti tudományuk is.

[00:33:12](#)

Némi különbségek vannak. A nyelvi különbségek azok akkorák a két nyelv között, hogy bizonyos nehézségekkel a román meg – régebben ez még inkább így volt – a román meg az arumin(?) megérti egymást, vagy megértheti egymást. Tehát nagyjából olyan jellegű különbségek vannak e nyelvek között, még annál is kisebbek, mint bizonyos szláv nyelvek között, ahol szintén lehetséges a megértés.

[00:33:50](#)

Van aztán egy harmadik csoport, ezekről borzasztóan keveset tudunk. Ezek a meglenorománok Dél-Bulgáriában, egy meglehetősen szűk területen. Azért tudunk róluk keveset, mert Európa e területének szerveződési(?) politikája mindig is olyan volt, hogy helyenként nemigen adott számot más népekről, és hát tudják, hogy Bulgáriában csak bolgárok élnek. Szóval ez az egyik oka annak, hogy keveset tudunk róluk. A másik ok az, hogy ezek nem a bosnyákok mintájára, de valami hasonló okok következtében áttértek az iszlámra és az első világháború után jelentős

részük áttelepült Kis-Ázsiába. Tehát egyáltalán nincsenek róluk pontos adataink, szóval az új összefoglalások, amelyek Európa e területén kisebbségeiről írnak, azok is a régi adatokat nézik.

[00:35:07](#)

A negyedik csoport, amely tulajdonképpen már nincsen istenigazában, azok a mai Horvátország területén élnek, az Isztriai-félszigeten. Ezek már a múlt század végén, század elején teljesen az elbolgárosodás állapotában voltak, ez oly mértékű, hogy az önmagukra, saját nyelvben a szomszédaik által használt gúnynevet használják.

[00:35:45](#)

Tehát a csicsint, amit a horvátok használnak rájuk, illetőleg a vlach nevet használják. Tehát a románokra használt szláv nevet, neolatin népekre használt szláv nevet használják magukra. Ennek a négy nyelvnek az egymáshoz való kapcsolata, az a földrajzi helyzetből is nagyjából és egészében kiderül. Az isztroromán, meg az északi román, tehát a romániai román, az meglehetősen szoros kapcsolatban van egymással. A meglenoromán meg az alum(?) ugyancsak szoros kapcsolatban van egymással, tehát ez egy régi déli és egy északi csoport.

[00:36:43](#)

Annyit el kell mondanom most rögtön, hogy itt a nyelvtörténeti adatok, azok e négy népcsoport nyelv- és ezzel együtt néptörténetét illetően eléggé egyértelmű. Mindegyik nyelvben szerepel egy jelentős szláv jövevényszó réteg, amely szláv jövevényszó réteg bolgár szláv.

[00:37:16](#)

Tehát az a típusú szláv, amit Bulgáriában, de nem egész Bulgáriában, mert ugye azt a típusú szlávot ahol a kemencének a normális szláv neve, az a peć. Bolgárban is megvan, de az egy szerb szó, ez a pećka. Pécska itt van a közelben valahol. A pećka, ezt a bolgárok ezt pest-nek mondják.

[00:37:56](#)

Tehát ez s, t, cs, illetőleg ennek a változatai a különbség. Ez a típusú nyelv Bulgáriának a délkeleti részeit jellemzi. Ezt az s-t típusú nyelvnek, aminek egyéb változatai vannak, ezt a szerb területhez közel eső területen már nem használják. Azt tudjuk, véletlenül hál' istennek, tényleg hál' istennek, hiszen Cirill és Metód tevékenységéről van szó, tehát a Morva térítésről. Azt tudjuk, hogy ezt a típusú bolgár nyelvet a 9. században már Thessaloniki (?) környéki szlávok beszélték, tehát egészen lent délen.

[00:38:54](#)

Ennek az s,t-ző szláv nyelvnek a korai adatai arra a területre utal. Azon a területen volt meg. Ezzel szemben a Duna-vidéken, tehát a Duna parton északon, itt egy szerb típusú szláv van még

ebben az időben. Ennek a négy román nyelvnek, a meglenorománnak, a tarunnak(?), az isztrorománnak és az északi románnak a jövevényszavai, azok bolgár szláv típusúak. A bolgár szláv típusú szavak csak a bolgár szláv nyelvtípus kialakulása után kerülhettek az egységes, úgynevezett közromán nyelvbe.

[00:39:50](#)

Ez pedig nem tehető a 9. századnál korábbra. Egyéb nyelvi adatok alapján azt is tudjuk, hogy ez a közromán, ez a négy román nyelvcsoporthoz elődje, ez a 12. század végéig egy bizonyos szűkebb területen élt együtt. Tehát addig egységes volt. Egységes volt ez a négy nyelv.

[00:40:24](#)

Amit a nyelvtörténet mond számunkra, szláv vonatkozás volt. A nyelvtörténet azonban nemcsak szláv vonatkozásban tanúskodik a román nyelvek történetéről, hanem más kapcsolatrendszerek is vannak. E más kapcsolatrendszereket nagyon röviden úgy jellemezhetnénk, hogy van a késő latin kapcsolatrendszer. A késő. Azt külön hangsúlyoznám.

[00:41:06](#)

És van az albán kapcsolatrendszer. Itt nagyon csúszok időben, szóval megpróbálom ezt most összefogni. A latin nyelvi adatok, tehát a román nyelvekre jellemző latin nyelvi adatok arra utalnak, hogy a román nyelvnek, a román nyelv előzményének a római birodalom belül beszélt latinból kell származnia, még a 6. században egy olyan típusú nyelvnek kellett lennie. Tehát a 6. században a románság elődjének a latin nyelvi adatok alapján, a római birodalom határain belül kellett lennie. Hadd ne részletezzem. Túlságosan aprólékos részletekbe mennék. Az albán kapcsolatok, amik sok mindent jelenthetnek, ugye az albánokról tudják, hogy hol élnek.

[00:42:27](#)

Most akkor azt kellene mondanom, hogy ők sem csak ott természetesen, de a fő tömeg, ami Albánián kívül él, az valóban Albánia keleti szomszédságában, tehát Koszovó, szóval Rigómező környékén élnek. Tehát ott vannak nagyobb tömegek. A román nyelv és az albán nyelv között igen jelentős a kapcsolatok száma. Egy sereg olyan albán szó van, amely a román nyelvben is megtalálható. Hogy egyet – nem akarok beleszaladni idézetekbe – ugye a kecske mokaca(?).

[00:43:16](#)

Az ugyanúgy megvan az albánban is, vagy a bács, ő a számadó juhász, ugyanúgy megvan az albánban is, meg a románban is. De nem csak ilyen kapcsolatrendszer van. Ezek főleg ilyen pártorkodási műszavak. Nem csak ilyen kapcsolatrendszer van, hanem az albán nyelv latin jövevényszavai, meg a román nyelvnek a latinból származó szavai között is párhuzamosság állapítható meg.

[00:43:54](#)

Tehát az a kései latin, amelyet a románság elődei beszéltek, azok albánok közelében beszélt latin volt. Hogy ezt nagyon röviden tisztázzam. Ami azt jelenti, hogy a román őshazának, ha szabad ezt a kifejezést használni, az albán őshaza közelében kellett volna lennie. Ami valahol a Balkán-félsziget középső részén van.

[00:44:34](#)

Mind ezen okok alapján, itt a kései latin, az albán kapcsolatrendszer, a bolgár-szláv kapcsolatrendszer miatt a románság kialakulását a Balkán-félsziget déli régióiban helyezhetjük. És ebben az újabb kutatás, nemcsak a magyar, hanem a német is egyetért. Tehát ebben a dologban nincsen különösebb vita. A nyelvi adatok, azok eléggé egyértelműek szoktak lenni.

[00:45:19](#)

Ezzel szemben áll a közismert tézis, hogy ezt is nagyon röviden vázoljam. Amely közismert tézis úgy hangzik, és ez nagyjából a 19. század vége óta hangzik így. Hogyha elhanyagolom most a korábbi adatokat. Tudniillik a Traianus császár meghódította a dák királyságot, létrehozta a római provinciát. Itt a helyi lakosság, ahogy az a római provinciákban szokott lenni, romanizálódott, tehát ez azt jelenti, nem csupán azt jelenti, hogy megtanult latinul, hanem azt jelenti, hogy átvette a római szokásokat, átvette a római intézményrendszert. Egyáltalán, megtanult rómaiul élni, ha szabad ezt a kifejezést használnom.

[00:46:25](#)

Ennek különböző változatai vannak. A 18. század óta úgy, hogy a római legionáriusok, ez nem az erdélyi triászra jellemző, tehát nem a római inkolátus bizonyításának kezdeteire jellemző, hanem főleg a 19. század elejére és havasalföldi írókra. Meg hát a népszerűsítő filmekre természetesen egészen kései időkből. **[felvétel vége]**

[00:47:05](#)

De ez sem egy új dolog, tehát nem újabban találták ki, hiszen ez már a 15. századi humanistáknál találkozunk azzal, hogy két népből egy lett, tehát ezzel az elképzeléssel. Na most kérem szépen, hadd mondjam azt, hogy ez egy etnológiai közhely, vagy micsoda, hogy tudniillik [...] életmódot folytató embercsoportok között rendszeres házassági kapcsolatok nem szoktak kiforrni.

[00:47:40](#)

Rendszertelen kapcsolatok persze az egy más ügy. Meg hát, na szóval, hogyha a római leírná. De nem szoktak kialakulni, tehát ahhoz valóban egy tökéletes romanizációra volt szükség, hogy a dákok meg a latin polgárok között ilyen jellegű kapcsolatrendszer létrejöjjön. Szóval ez

nagyon szép, ez az összeolvadás. Egy nemzetet csináltak a kettőből jelszóval. Csak úgy nem szokott menni.

[00:48:24](#)

Nem szokott, nem akarok példákat idézni. Lehetne éppenséggel akár a finn tatároktól kezdődően egész újkori példákat lehetne egy ilyenre idézni, de az mondjuk, egy távoli - a rokonságunkba tartozik ugye – a lappok meg a finnek között az a nagy antropológiai különbség. Az éppen ennek a következménye. Éppen ennek a következménye, hogy nincsenek rendszeres házassági kapcsolatok, tehát az eltérő életmód miatt nem házasodnak össze rendszeresen. Ennek következtében a lappok alacsonyak meg kicsit úgy néznek ki, mint ha mongoloidok lennének, holott nem azok. Hát a finnek pedig úgy néznek ki, mint a svédek, vagy mint az oroszok szóval, attól függ, hogy hogy éppen melyik területen vannak.

[00:49:23](#)

Szóval a romanizáció az egészen másként zajlik le. Az egy hosszú folyamat, az egy hosszú folyamat, és ennek megvannak a jellemzői ezt jól ismerjük. Ezt részletesen kutatták különböző római provinciákban. Tehát, hogyha az lenne a helyzet, hogy a dák őslakosság. Ezt most idézőjelbe kellett volna tennem, de hadd ne térjek ki rá, mert nem csupán egyfajta őslakosságról van szó. A dák őslakosság romanizálódik, akkor hasonló dolgokkal kellene találkozunk, mint amivel Illyricumban, Pannóniában, Noricumban(?), tehát a szomszédos európai provinciákban találkozunk. Azzal tudniillik, hogy a bennszülött lakosságot a rómaiak civitasokba szervezik, ez a kezdet, ezt így hívják, tehát megtartják az eredeti törzsi egységet, vagy mesterségesen hoznak létre egy egységet annak az élére kineveznek egy princepsset, tehát egy első embert, az ugye jelent a helytartónak vagy éppen egy centuriumok(?).

[00:51:02](#)

És aztán ezek fokozatosan eltanulják a latint, és aztán fokozatosan rómaiakká válnak. Ez olyan kétszáz-háromszáz éves folyamat, és ennek egy nagyon jó lecsapódása van, feliratos anyaggal, római feliratos anyagban. Tudniillik a rómaiaknak van egy nagyon jó szokása, azt tudniillik, hogy a sírjaikra sírkövet mindig is állítanak. És erre felírják a nevüket.

[00:51:35](#)

Na most a bennszülötteknek a sírkő állításánál kezdetben a bennszülött név szerepel. Kiírja, hogy ő a valamelyik bennszülött civitásznak a princepsze, vagy hogyha az illető lány, akkor ő az és aztán egy idő után megkapja a római nevet, tehát római polgár lesz, és akkortól kezdve már a római nevet használja.

[00:52:04](#)

Kérem szépen, ennek az aránya ez pontosan megállapítható a különböző provinciákban, Pannóniában a bennszülött nevek aránya a feliratokon, a sírköveken az 33%, tehát az, ami nem

római eredetű, hanem bató és együtt ilyen típusú pannon vagy kelta remek glórikumban 24%. Dáciában nincs. Tehát Dáciában nincsenek bennszülött neveink. Nincsenek bennszülött neveink illetőleg amit ilyenként szoktak mondani, 3000 körül van a Dáciai könyvlapos emlékek száma, ennek 2%-a, 60 név az, amit bennszülöttnak tartanak, ezek kivétel nélkül olyan nevek, amik a Balkán egységtől délre találhatók meg. Tehát az eszbémusz(?), ami lovast jelent egyébként, trákul.

[00:53:24](#)

Tehát nem a rome artez típusú nevek, amelyek nem dák nevek, tehát nem decedáló, turedisták, komósztuszok(?). Egyetlen egy olyan név nem szerepel ezek között a bennszülött nevek között, amelyet korábban mint trák nevet ismerünk. Na most ennek különböző magyarázatai vannak természetesen. Egészen naivok egészen komoly emberektől azt kell mondjam, a legszebb az, ezt azért elmondom, hogy ugye a dákok a preánci háborúk után, amelyik háborúk igen kegyetlenek voltak, annyira féltek a rómaiaktól, hogy rögtön római neveket vettek föl, tehát rögtön romanizálódtak, és hát azért nincsenek neveik. Már most hát én azt hiszem, hogy az ilyen típusú érvekkel, dolgokkal nem igen lehet mit kezdeni.

[00:54:39](#)

Nem akarok további részletekbe menni. A dolog lényege az, hogy Dacia provincia romanizmusát a bennszülöttek romanizálódásának a hiánya jellemzi. Vagy a pre-romanizálódási folyamat megállapíthatóságának a hiánya. Ha van is ilyen romanizáció, én nem ismerem azokat az adatokat, amelyek alapján Pannóniában, hogy Noikumban vagy Galliában meg tudom határozni a romanizáció folyamatát.

[00:55:21](#)

A másik, ami jellemzi a dáciai névanyagot az, tudniillik, hogy Ulpius-ok, Aelius-ok, és aztán később Aurelius-ok vannak. Ugye az Ulpius az Traianusnak a neve. Az újonnan római polgárrá lett, ezek általában a katonaságból szabaduló emberek, tehát a segédcsapatokból szabaduló emberek, akik megkapják a római polgárságot, azok az éppen akkor uralkodó császárnak a gentiliciumát, tehát a törzs nevét veszi fel éppen ugye. Az Ulpius-ok azért vannak, mert hiszen ezek Traianustól kapták nevüket. Az Aelius-ok azért vannak, mert ezek Hadrianustól kapták a nevüket. Az Aurelius-ok azért vannak, lehetnek, mert hát ott Marcus Aurelius meg mások is szerepet játszhattak a névadásban.

[00:56:33](#)

Ezeknek a neveknek az arányuk, tehát a császárneveknek az aránya a latin nevek között Dáciában igen magas. Igen magas, tehát 50% körüli, ami más provinciákra nem jellemző. Ami más provinciákra nem jellemző, aminek alapján igazolni lehet azt a római-latin forrásokból ismert adatot, hogy igen sok embert telepítettek be már a hódítás után közvetlen a provinciákba. Tudniillik ezek frissen leszerelt segédcsapat katonák voltak, akik akkor kapták meg a polgárságot. Ennek egyébként aztán nyelvi vonatkozása is van. Tudniillik ezek törzsi háttér

nélkül, tehát a törzsi nyelvi háttér nélkül is latinul beszélő emberek voltak, ami természetesen egy sajátos latin nyelvhasználatot alakíthatott ki Dácia területén, erről tudunk is egyet-mást. Azt nagyjából biztosan tudjuk, hogy ez nem a mai román elődje. Nem lehet a mai román elődje, azokból a nyelvi adatokból. Illetőleg hát azt tudjuk, hogy részben a pannóniai latinnal, részben pedig a dalmáciai latinnal, tehát az adriai tengerparti latinnal van valamilyen kapcsolata.

[00:58:07](#)

Tehát az adataink alapján azt látjuk, hogy egyrészt nincsen dák romanizáció, másrészt – és ez a provincia feladása utáni időszakra vonatkozik – azt, hogy a Dáciában beszélt latin, az nem egy olyan latin, amelyből a mai román nyelv, illetve román nyelvek származhatnak.

[00:58:40](#)

És hát én azt hiszem, hogy a 273 utáni történelem adatai ebben a vonatkozásban eléggé egyértelműek, hogy még ugye 291-ben már ismerjük azokat a népeket. Ezek a vandálok, a tervingek, a vandáloknak az egyik csoportja, a tervingek és a taifálok, tehát ezek germán népek, akik elfoglalják az egykori provincia területét. 290-es éveket követően nem tudunk nagyobb mozgásról, de azt tudjuk, hogy a hun korszak, tehát gyakorlatilag, amikor ugye ezt a területet érinti a 390-es éveket követő időszak, az teljesen fölforgatja az addigi etnikai viszonyokat.

[00:59:43](#)

És ez régészeti anyagban is látszik, tehát az addigi Dácia területén meglévő régészeti anyagnak nincs meg a folytatása. A hun korszak fölforgatja az addigi viszonyokat, mint ahogy, hiszen a hun korszak egy rendkívül rövid időszak, mint ahogy az utána való, hogy ne mondjam, megállapodás kezdeteit az avar kor, tehát 567-től kezdődően az avar kort újra megszakítja. Az avar kort újra megszakítja és hát ez legalább három népességcserét jelent, és teljes népesség cserét. Van Erdély történetének egy nagy tanulsága régi korokra vonatkozóan is, ugye az ember azt hinné – nem részleteiben foglalkozva ennek a területnek a történetével – hogy ez egy olyan vidék, ahol tartósan meg tudnak maradni embercsoportok. Ezzel szemben a dákok előtti kép is arra utal, és a későbbi adatok is arra utalnak, hogy Erdély a Kárpát-medencének azon területei közé tartozik, amelyen a legnagyobb a népességmozgás.

[01:01:21](#)

A legnagyobb a népességmozgás, tehát a legnagyobb a népesség csere. Ennek egy eléggé egyértelmű magyarázata van, az eléggé egyértelmű magyarázat az pedig az, hogyha nem is igaz, akkor is jól hangzik. Az pedig az, hogy ugye Traianus, tehát az [...] dák háborúi előtt a birodalom pénzügyi csődbe ment. De Traianus győzött a dák háborúban és a pénzügyi csődnak vége volt. Szóval itt az erdélyi természeti kincsek azok, amelyek miatt nagyobb a mobilitásnak nagyobb a népességcsere, mint egyéb területeken. Legalábbis erre látszanak utalni, hogy bizonyos adatok és még késői adatok is vannak ilyen vonatkozásúak.

[01:02:29](#)

Szóval egyrészt a történeti adataink alapján, másrészt a régészeti képviselő ezt erősíti meg, 273 után helyben maradt provinciális népességgel, semmilyen népességgel nem számolhatunk az egykori római provincia területén. Ami természetesen nem, és az elvonulás nem 273-ban kezdődik vagy zajlik le, hanem sokkal korábban. Tulajdonképpen Philippus Arabs háborúitól kezdődően, tehát már a 30-as, 40-es évektől kezdődően elkezdődik egy a Dunától délre való bevándorlása a római provinciálisoknak. Nem marad latinul beszélő népesség.

[01:03:20](#)

Azt persze, én azt hiszem, hogy semmilyen formában nem szabad kizárni, hogy kisebb csoportok nem maradhattak volna. Akkor sem szabad kizárni, hogyha erre adatunk sincs. Egyébként pedig valóban az a helyzet, hogy Napocában, szóval Kolozsvárott, ez a római neve. Napocában vannak kései sírok, amelyeket a 4. századra szoktak keltezni. Ezek lehetnek 5. századiak is minden további nélkül. Ez lehet egy ilyen újkori(?) telepítés. Lehet, hogy újkori(?), lehet a gótok által áttelepített kisebb népesség.

[01:04:17](#)

Viszont, ha elméletileg fönntartom azt a lehetőséget, hogy Dáciában latinul beszélő csoportok maradtak, vagy akár később oda kerültek, akkor ezek a csoportok semmiképpen sem azt a nyelvet beszélnék ma, mint amelyet a románok beszélnek, hanem egy másik típusú neolatin nyelvet. Tudniillik ebből a nyelvből hiányozni kellene azoknak a nyelvi újításoknak, amelyek a római birodalom határain belül mentek végbe az 5-6. században. Tehát nem akarok csúnyákat mondani, de valahogy úgy kéne beszélniük, mint ahogy Calápiában(?), tehát ahogy a szántók beszélnek például, mert azok viszonylag egy archaikus latin állapotot őriztek meg.

[01:05:26](#)

Ugye ezek olyan adatok, amelyeket régi idő után újra előhoztak(?), hogyha a románság folyamatos ezen a területen, akkor természetesen vallási tekintetben nem az okhridai(?) ortodox érsekség alá tartozik, hanem természetesen akkor a 11. századtól kezdődően katolikus, tehát akkor a nyugati térítés érte volna el őket és nem pedig más kapcsolatrendszerük lenne. Aztán olyan jellegű adatok, amelyek nyelvi kapcsolatrendszerre utalnak. Ugye tudják, hogy a Duna mentén, a Duna torkolat környékén a 10. századtól kezdődően különböző török népek települtek.

[01:06:31](#)

Besenyei úzok, kunok. És hát a kunoknak elég hosszú itt lakásuk volt. Kérem szépen egy-két kun jövevényszót ismerünk a román nyelvből, de ezek eléggé elszigeteltek. Viszont ennél korábbi török jövevényszó-rétege nincs a román nyelvnek. Már most a 6. század végétől kezdődően – ezt biztosan tudjuk – jelentős török nyelven beszélő tömegek éltek ezen a területen. A románság itt él, akkor ennek a nyelvében valamiféle fajta nyoma kell, hogy legyen.

[01:07:24](#)

No, nem akarom részletezni, itt az adatok nagyjából és egészében egybevágnak. Tehát a közromán nyelv 8-12. század között beszélt, a mai négy román csoportnak az egységes nyelve, az valahol a Balkán-félsziget középső, déli, a mai görög nyelvhatár közelében lévő területén volt(?), és a románság különböző csoportjai pont még kerültek azokra a vidékekre, ahol, amit ma laknak.

[01:08:10](#)

Hát én most lezárom. Tudom, hogy itt félig meddig szétszabdaltam, de azért, mert hogy ha kérdeznek, akkor azokba a részekbe belemehetünk, amit én nemes egyszerűséggel kihagytam. Másrészt pedig hát olyanra is válaszolok, természetesen, ha választ adni tudok, amiről egyáltalán nem esett szó.

[01:08:59](#)

Tessék parancsolni!

[01:09:00](#)

Kérdező 1: Nekem az első kérdésem az lenne, hogy a római hódítás után a rómaiak elfoglalják, tehát megalapítják a dák provinciát, tehát elvben elfoglalják a dák területet, azután az Alföldön levő jazigok, a szarmaták és a dák Dáciától keletebbre a roxolánok közötti kapcsolat megszakadása és az azután következő háborúk milyen kapcsolatban vannak Dácia feladásában? A roxolánok és a jazigok közötti kapcsolat, ezt tudjuk, hogy később átjárhatóságot biztosítanak a rómaiak, e közt a két nép között, hogy ez mennyire volt befolyással Dácia feladására. És a másik pedig, hogy ennek a két népnek a hatása a dák népre, tehát a dákokkal milyen kapcsolatban lehettek a szarmaták és hogy miért alakult ki az, hogy például markomann-kvád háború támadása, amikor a kvádok támadnak északról Pannóniára, szarmaták egyből keletről és tudunk néhány dák támadásról is. A déli limesen. Hogy ezek milyen kapcsolatban lehettek?

[01:10:01](#)

Vékony Gábor: [...]

Kérdező 1: Igen, [...] limesen.

[01:10:03](#)

Vékony Gábor: Igen igen, igen. Az egy korábbi időszak, tehát ezek időben...

[01:10:11](#)

Kérdező 1: Lehet azt pontosabban lokalizálni, hogy hol lehet?

[01:10:13](#)

Vékony Gábor: Igen. Na most. Kérem szépen, itt én egyáltalán nem beszéltem arról, hogy a dák királyságnak tehát, hogy... Most hadd menjek vissza egy picit korábbra. Milyen volt az etnikai összetétele, meg milyen volt a szervezete. Ha erről nekem nagyon röviden számot kellene adnom, ezt véletlenül elég jól tudjuk. Ez Claudius Ptolemaiosznak köszönhető, ugye a földrajz tudósna, aki épp egy 104-es állapotban leírta Dáciát, tehát már Traianus két villámháborúja között, már a rómaiak által megszállt, tehát csapatok vannak, de még a Decebal-féle dák királyságok.

[01:11:07](#)

Na most ezekből az derül ki, az adatokból, hogy jelentős számban vannak kelták Dácia központi területén. Ha a nyelvi adatokat jól értelmezzük, akkor a keleti részeken, ott a keleti részeken mindenképpen vannak basztarnák, de Erdély területén is valószínűleg vannak, tehát ott a háromszéki medence környékén valószínűleg számolhatunk basztarnákkal.

[01:11:47](#)

Akik, hát egy különös nép, de de hát most nem róluk van szó. És a havasalföldi részeken, tehát a későbbi Dácia Malvensis, [...] meg a Duna között, [...] az Olt és a Duna között fekvő területen. Ott biztosan vannak iráni nyelvet beszélő csoportok. Biztosan vannak iráni nyelvet beszélő csoportok. Ugyanezt mondhatnám el a Bánságról is. Ugyanezt mondhatnám el a Bánságról is.

[01:12:26](#)

Más kérdés, hogy magának a dák állami szervezetnek is egyébként is vannak olyan jellemzői, amelyek nem a sztyeppi irániakkal, hanem más iráni népekkel hozzák kapcsolatba őket. Tehát ez egy színes, vegyes etnikai kép. Mint ahogy ezeknek a hát, ne értsék félre, nem pejoratív ebben az esetben a kifejezés, hanem csak meghatározásként, minthogy a barbár államalakulatok általában vegyesek etnikailag, ezt a nemzetállamot, ezt csak újabban találták ki, szóval egészen későn.

[01:13:27](#)

Ez az egyik. Na most ami a roxolán-jazig viszonyt illeti itt sajnos több, most már több, mint másfél százados kutató munka után is azt kell mondjam, hogy nem látunk tisztán ebben a dologban. Mert a roxolánok szerepelnek a Havasalföldön, tehát a Duna és a déli Kárpátok között, azonban jóval később is a törzsterületüket azt a Dnyeper folyó középső vidékét emlegetik. És a Kárpát-medencében belül tehát ezeken az aldunai betöréseken kívül mi a roxolánoknak a Kárpát-medencén belüli megjelenéséről egyáltalán semmit sem. Vannak olyan régész föltételezések, hogy az Alföldön megjelenik ilyen roxolán jellegű emléktárgy, de a forrásunk, írott forrásadatunk, erre vonatkozóan nincsen.

[01:14:42](#)

Nem tudjuk, hogy a roxolán és a jazig viszony egészen pontosan milyen volt. Egészen pontosan milyen volt. Az az adat, amit maga említett, ugye hogy nekik kell egy út, ahol átjárhatnak egymáshoz, ez az egyetlen adat, ami erre a kapcsolatrendszerre van. Ez az egyetlen adat, ami erre a kapcsolatrendszerre vonatkozik. Dacia kapcsán van viszont egy konkrét adatunk. Decebal a domitianusi háborúk után megszállja a jazigok egy bizonyos területét. Ezen hagyományosan a válságot szokás érteni. A provincia adataiból, tehát a provincia létrehozásáig, amibe a válság végül is nem került be.

[01:15:52](#)

A provinciában, holott azt szállják meg a háború idején a legerőteljesebben. Végül is kívül marad a római provincián, inkább úgy tűnik, hogy ugye ez a Dacia Porolissensis, tehát a legészakibb provincia rész inkább úgy tűnik, hogy az a terület, amelyet a Decebal-i jazigoktól elfoglal, az a Szamos vidéki, tehát felső Tiszavidék, Szamos vidékre esik. De hát azt kell mondjam, hogy a jazigoknak az első adata az időszámításunk kezdete után 50, amikor a jazigokkal itt, az Alföldön számolhatunk. azt biztosan tudjuk, hogy nekik különösebb szerepük sem a dák háborúban, sem pedig a római provinciában összetevőként nem volt.

[01:17:04](#)

Na most el kell mondjam azt, hogy ugye itt szerepel egy sereg népnév a későbbi időben, akiről mi vajmi keveset tudunk, a búrok például. Ezeket valaki germánnak tartja, hiszen a Strabón leírja Germánia népei között a búrokat. Van, aki dáknak tartja. Annyit tudunk róluk biztosan, hogy ezek valahol ott a Szamos mentén legeltettek, mert ezt biztosan tudjuk. Szamos mentén legeltettek, de hát ettől lehetnek bármiféle-fajta nép is, és nem a búrok az egyetlen ilyen nép.

[01:17:54](#)

Na most ugye Európa belterületének a történetével először és hosszú ideig elsőként németek foglalkoztak, ennek van egy sajátos következménye: hogy adatok, mindenféle adat nélkül sokkal több a germán nép ezek között a bizonytalanul meghatározhatók között. Mint ahogy az természetes lenne, tehát sok mindent nem tudunk ebben az esetben, mert nem akarom így most a németeket szidni, mert nem alkalmas az időpont rá, de ugye vannak ilyen tudománytörténeti vonatkozások róluk. Szóval egyedül is, egyedül nem mindig jó az, hogyha németek foglalkoznak valamivel.

[01:19:05](#)

Szóval nagyon röviden azt akarom mondani, hogy a roxolánok úgy tűnik, hogy hogy az első század első fele utáni időkben eltűnnek az [...] vidékéről, tehát a későbbi időben nem számolhatunk vele. Az az egyetlen jazig csoport, amelyik itt 50-ben segélycsapatként jelenik meg, az viszont itt marad, és nagyon valószínű, hogy beleolvad az Alföld korábbi lakosságába.

[01:19:42](#)

A dák királyság vonatkozásában pedig természetesen az iráni népek, iráni nyelvű népek részvételével mindenképpen számolnunk kell, viszont az egész történetnél, tehát a Decebal és rómaiak közötti dák háborúban ezeknek az irániaknak különösebb szerepe nincsen. Tehát akkor már nincsen. Szóval az a sztyeppi mozgás, amely az első század első felére jellemző, az a Domitianus-i háború idejében már nincsen. Ugye hát nem véletlen, hogy utána jött [...], az északról délre irányuló germán mozgás következik, ami persze jóval később, csak a markomann háborúk időszakában lesz látványos.

[01:20:42](#)

Na most nem tudom...

[01:20:46](#)

Kérdező 2: Én azt szeretném kérdezni, hogy ez az a négy román népesség, ami valószínűleg a Balkánon élt, hogy erre van-e valami adat, hogy az [...] száma mekkora lehetett? És a második kérdésem pedig az, hogy van-e arra valami forrás, hogy ezek a románok északra vándoroltak, és mi volt ennek az oka, ennek a vándorlásnak. Most mégis a Kárpát-medencének ezen a részén és a Havasalföld déli részénél nagyon nagy számban léteznek(?). Van-e valami ennek [...] délre. Van-e ennek valami [...]

[01:21:16](#)

Vékony Gábor: Hát én nem tudom. Ugye itt a történeti adatok azok nagyjából a 6. század közepén, tehát ez még nem románok. Tehát a 6. század közepén az a Kaiszareiai Prokopiosz, aki ugye miközben hivatalos történetet írt, aközben írt egy másik történetet is, ahol a császáranak és feleségének és egyéb kapcsolatrendszerüknek minden disznóságot megírta. Az a Justinianus építkezései kapcsán ugye leírja, hogy hol voltak erődítések, és nekünk egy sereg helynevünk is megmaradt a Balkán-félszigetről, ugye a 6. századból.

[01:22:15](#)

És azok között olyanok szerepelnek, mint a Szkungró(?) meg a Gemellomontis, meg egyebek. Nem akarom én ezt sorolni. A dolog lényege az, hogy olyan kései latin nevek, amelyeknél olyan hangváltozások figyelhetők meg, ami aztán a románra, tehát a román nyelvekre is jellemző lesz. Román nyelvekre is jellemző lesz, ugye a post montis-nak vagy a post montem-nek [...] származik a latin nyelveknek a [...] alakja annak egyedül a románban van. A [...] alak ugye tehát a [...] változat egyébként az összes többi neolatin nyelvben a [...] alak van meg és ez a Gemellomontis, ez egy iker hegy, tehát ilyen típusú változások figyelembe vehetők meg.

[01:23:27](#)

588 az a híres eset, amikor ugye egy barbár egység többire(?) vezetett, ahova támadás kapcsán itt a kelet római sereg. Vagy hát ebben az időben már bizony a sereget északabbra meg akarja lepni az avarokat, akik éppen a dákok kedvenc nevével vannak elfoglalva és annak fáradalmait alusszák ki és a rajtaütés... Tehát nagy csöndben vonulnak a sereggel és rajtaütés azért nem sikerül, mert ahogy mennek, az egyik málhás öszvérnek lecsúszik a málhája. És azt írják a forrásaink – ugye közeli forrás nincs, nem maradt. Ezt [...] otthagyták, meg későbbiekben is megmaradt, hogy az utána következő katona rászólt az öszvér vezetőjére az ottani nyelven.

[01:24:40](#)

Ez a Balkán-hegység középső részén történt, lent délre, tehát a Balkán-hegységtől délre az ottani nyelven, hogy – és hát itt különböző alakokban van meg a különböző forrásokban – de a két szó az egyezik. Az első két szó úgy hangzik, hogy „Torna, torna, fráter”. Ugye azt mondta volna neki az ottani nyelven, hogy „fordulj meg, testvér”. Na most ugye a kelet római hadseregnek, és még jóval későbbi időben is, még a korai bizánci hadseregnek is a vezénylő nyelve az a latin volt. És abban a latinban a torna [...] az a visszavonulásának a jelszava volt, és hát ezt a tornát ezt meghallották mások és akkor elkezdték kiabálni ezt, és akkor az egész társaság visszafordult és szertehullott. Szóval így nem sikerült.

[01:25:54](#)

Ami azt jelenti, hogy nyelvi adatok alapján, mert hiszen ennek meg a románban vannak meg a kapcsolatai, voltak meg a kapcsolatai. Nyelvi adatok alapján itt a román előzmény, itt beszéltek a 6. század végén a Balkán-hegységtől délre eső terület. Tehát ez egy pont, ez egy adat és hát sorra vehetnénk, mert Athosz-hegy környékén van, igaz, későbbi forrásból meg Thesszaloniki környékén vannak 8., aztán 9. századi adatok és kései 9. századi adatok meg 10. századi adatok a Preszpa-tó környékéről. Tehát mind a délvidékről, mind a délvidékről.

[01:26:58](#)

És a korai adatok, tehát a románságra, akiket aztán már a 10. századtól kezdve a görög szövegekben is, ugye a klasszikus kiejtés szerint plakoi-nak írnak vagy mondanak. Tehát az [...] hangzott abban a korban. És aztán ezek a plakokra(?) vonatkozó adatok, ezek fokozatosan húzódnak észak felé. Az első magyarországi jelentkezést is nagyjából meg tudjuk határozni. Ezzel az a baj, hogy ez egy 1250-ben kiadott, illetve egy újra írt, egy II. András adományt erősít meg vagy ad újra Béla, és abból tudjuk meg, hogy hát ekkor már ulahok – tehát így szerepel a 13. századi magyar alakban, vannak Erdély déli részén.

[01:28:04](#)

Ez az esemény ez 1208 és 1211 közé keltezhető, tehát ez az első adat. De itt Joachim szebeni ispán seregében szerepelnek székelyekkel, meg besenyőkkel együtt, tehát határvédő népcsoportokkal. Azaz ez még nem román népi település, hanem hát itt egy telepített vagy

települ katonai feladatokat ellátó csoportról van szó, aminek a hagyománya hosszú ideig megmarad Fogarasban. Ugye ott a [...] havasalföldi vajdák egészen a 19. századig Fogaras és Omlás hercegének nevezték magukat.

[01:28:58](#)

Ugye? Tehát ezzel a magyar államisághoz tartozó címmel, tehát ez még ehhez tartozik. A jelentős északra vándorlás, az jóval későbbi, és igazából a tömeges északra vándorlást, azt már az oszmán terjeszkedéssel kapcsoljuk össze. Tehát az igazi ok, az igazi tömeges északra vándorlás az oszmán terjeszkedéssel kapcsolódik össze. Ugye a Balkán-hegységtől délre élő románságnak megvoltak a természetes, úgynevezett transzhumanc útjai, tehát ezek a két szállást váltó pásztorkodási útvonalak. Észak-Görögországból, tehát a mai észak görög területekről a Balkán-hegységbe jártak föl legeltetni nyaranta.

[01:30:03](#)

Nyaranta és télre visszahúzódtak, tehát az eredeti vlach vidékre. De ez egy olyan típusú monachizmus(?), aminek a következtében nem mozdulnak el természetesen az emberek, hiszen ez egy bejárat utat, bejárat útvonalat. Na most az első mozgási lehetőség az a 12. század végétől adódik, amikor ugye az ennek az Aszen Jánosnak a - ezt időnként kun vlach és bolgár fejedelemségnek szokták emlegetni – létrejön, mert itt a bizánciakkal való háborúban, itt aztán majd együtt mozgások történnek. Tehát a 12. század végétől, de mondom, a jelentős tömegek és az írott adatok Szerbia területén meg egyebütek, azok is arra utalnak, hogy a nagy irányú(?) fölvándorlás, az jóval későbbi.

[01:31:19](#)

Nyilván elindult ennek a fogarasi csoportnak a megtelepedése után, annak következtében, hiszen ilyen áttelepülő, akár katonai szerepet ellátó csoportok, azok mindig fönntartják az eredeti kapcsolataikat. Ilyenek(?) jóval korábbról a germán népek, visszajárnak Skandináviába, itt a 6. században. Tehát ilyen jellegű adataink vannak: visszamennék, megint visszajönnek, szóval egy rendes kapcsolatrendszer van, tehát ez már itt válthatott, előidézhettek egy észak felé való elmozdulást. Elmondom, az adatok azok így szépen követik egymást. Persze természetes, azzal lehet érvelni, hogy azért, mert nincs adat, attól még lehetnek.

[01:32:17](#)

De hát ezzel az érveléssel nem kell, lehet mit kezdeni. Vagy hát lehet éppen mit kezdeni, csak hát akkor szabadjára engedünk mindent. Tehát, hogyha abból, hogy nem említik a források, de attól itt lehetnek, akkor már lépcsőzetesen mehetek tovább: akkor itt lehettek a 6. században meg itt lehetnek akármikor. Meg kell mondanom, hogy a magyar tudományban mindig is volt egyfajta megengedés ennek kapcsán.

[01:33:05](#)

A Makai Lászlónál is, hogy nomadizáló, tehát pásztorkodó román csoportok elképzelhetők már jóval korábbi időben és a bolgár uralom időszakában. Ez ugye Krum bolgár kán meg aztán a Murtág hódításai, tehát a 9. század első évtizedétől kezdődően, főként a '20-as években, amikor tehát például hódítások vannak, a bolgár uralom időszakától többen megengedik a románok északabbra való települését.

[01:33:46](#)

Ami elképzelhető lenne, azonban az a helyzet, hogy amikor ugye a „bolgárölő” Baszileiosz megszervezi az egyházi rendszert a bolgárok legyőzése után, akkor ott ugye a románok belül vannak még a bolgár területen. Szóval az adatok itt eléggé egyértelműek. Mondom, ezek mellett el lehet menni, csak akkor az a baj, hogy túlságosan messzire mehetünk, hogyha eltekintünk a dologtól. **[Felvétel vége]**